

Föreningen Norden Mölndal/Härryda

Finlandsresan 2022

En reseberättelse från Finland av oss som gjort vår första säsong med Föreningen Norden.

Efter ett års trägna studier om Finland, dess historia och kultur var det äntligen dags att upptäcka landet "in real life". För en av oss var detta första kontakten med vårt östliga grannland, för den andra ett kärt återseende. Vår resa ägde rum mellan 29 augusti och 4 september 2022. Motsvarande resa gjordes också veckan innan av en annan grupp studiecirkeldeltagare.

Morgontrötta och förväntansfulla blev vi uppsamlade för vidare busstransport mot Finlands vackraste vägar. Utefter Vätterns strand upplevde vi en av Sveriges vackraste vägar. Silja Line förde oss från Stockholm till Helsingfors.

30 aug Rundtur i Helsingfors

Redan vid inloppet till Helsingfors hamn kunde vi från däck se fästningen Sveaborg, en av världens största sjöfartsfästningar som sedan 1991 finns med på UNESCO:s världsarvslista. Vi såg också den mäktiga siluetten av Domkyrkan vid Senatstorget.

Vi guidades genom jugendkvarter, såg den vassa spiran på Agrikolakyrkan, den spira man tvingades ta ner under andra världskriget då Sovjet, med hjälp av den så lämpligt kunde lokalisera tänkta bombmål. Den är nu uppsatt igen och den 30 meter höga spiran syns tydligt i stadsprofilen. Hela kyrkan är totalt 103 m hög. Under färden passerade vi flera av Helsingfors "landmärken" bl. a. Finlands äldsta bageri och café, Ekbergs café, grundat redan 1852.

Alldeles bredvid ligger den något yngre konkurrenten Fazer, grundat 1891. Ett av Europas största varuhus, Stockmans, är beläget vid Helsingfors huvudgata Mannerheimsvägen. Andra berömda byggnader vi passerade under rundturen var Järnvägsstationen med sitt klocktorn och sina lyktbärare eller stenmän, som de också kallas, Parlamentet, Glaspalatset, Operan, för att bara nämna några.

På Ekudden såg vi Kekkonens hus, som nu är museum. Kekkonen, Finlands president under de 25 år som präglades av balansgång mellan öst och väst. Några tyckte att hans stöd från Moskva var väl stort och Finland benämndes i vissa kretsar Kekkoslovakien.

I närheten har också Finlands president och statsminister sina tjänstebostäder.

När det gäller sport finns det gott om arenor. Vi stannade till vid Väinö Aaltonens staty av långdistanskungen Paavo Nurmi utanför Olympiastadion. Nurmi vann inte mindre än 9 olympiska medaljer och innehade dessutom mängder av världsrekord. Han avstängdes 1932 på livstid, då han blev förklarad som proffs. Han blev rehabiliterad vid sommarolympiaden i Helsingfors 1952, då han fick tända den olympiska elden. Den största ishallen ägs av ryska oligarker och är av uppenbara skäl numera stängd.

Vi åkte över Långa bron som traditionellt har varit en gräns mellan arbetarnas och borgarnas Helsingfors. Det var här den röda lanternan lyftes upp i tornet i Folkets hus natten mellan den 27 och den 28 januari 1918 och var startskottet till inbördeskriget. En häftig strid utkämpades på bron mellan tyska trupper och rödgardister. Kulhål syns än idag. Idag är bron inte någon tydlig gräns mellan samhällsklasserna.

Förutom bussturen runt i staden gjorde vi några längre stopp. På Nationalmuseet kunde vi följa Finlands intressanta historia från tidernas begynnelse till nutid. Vi besökte Sibeliusparken med Sibeliusmonumentet, utformat av konstnären Eila Hiltonen. 1967 stod det färdigt efter sex års byggande, ett pampigt monument, 24 ton tungt, bestående av 600 rostfria stålpipor.. Likaledes ingick ett besök i Domkyrkan vid Senatstorget. Arkitekten är Carl Ludvig Engel och kyrkan är byggd som ett symmetriskt kors. Den är verkligen en signaturbyggnad för Helsingfors där den på höjden, helt i vitt, syns vida omkring.

31 aug Helsingfors - Borgå / Porvoo – Villmansstrand/Lappenranta

Resan gick vidare utmed kusten på Kungsvägen österut mot staden Borgå, som ligger vid Borgå åns utlopp i Finska viken. Staden är en gammal handelsplats, Borgbacken, troligen uppförd på grunderna av en gammal vikingaborg. Den är Finlands näst äldsta stad efter Åbo och fick sina stadsrättigheter 1346 av Magnus Eriksson. Borgå är en luthersk stiftstad, ett biskopssäte. Området är tvåspråkigt, dvs alla skyltar och officiella informationer finns på både finska och svenska. Finskan är majoritetsspråket.

Vårt stopp i Borgå inleddes med en rundvandring i Borgå gamla trästad med sina röda strandbodnar. Bodarna var tidigare magasin då man här tog emot laster av salt, kryddor och tobak. Området är nu en av Finlands största turistattraktioner. Det var trångt och mysigt på kullerstengatorna mellan de färgglada trähusen. Hastighetsbegränsning råder, 15 km/t. Gallerier och cafeér kantar huvudgatan. Här håller numera ett flertal konstnärer och författare till, bl.a. Ulla-Lena Lundberg, författare till romanen Is (utspelar sej på Åland, kan rekommenderas). Tove Jansson hade sin sommarö i skärgården utanför.

Vid vår rundtur i Borgå passerade vi Krigarbyn, bostäder åt krigsveteraner, en stadsdel uppbyggd med insamlade medel bl.a. från Sverige.

Staden har gamla anor som skolorstad. Redan 1791 inrättades ett gymnasium vars bibliotek innehåller många av Carl von Linnés böcker. Vi fick höra att parken nära skolan kallas för Pussparken! Här finns också en svenskspråkig folkhögskola sedan 1889. Tidigare har det funnits en dövskola här, men de elever som inte kan integreras i ordinarie skolor har flyttats till Härnösand i Sverige.

Borgå är rik på kultur och kulturpersonligheter. Konstnären Axel Edelfelt kommer härifrån, nationalskalden Johan Ludvig Runeberg bodde här. Vi passerade hans hus, ett gulmålat hus som av en händelse ligger på Runebergsgatan. Här framlevde han sina sista år efter ett slaganfall. Hemmet är numera museum. Vi var aldrig på museet, men däremot vid hans grav, en ståtlig gravvård med Johan Ludvigs namn på framsidan och hans hustru Fredrikas, också hon författare, på baksidan. Fredrika var, förutom att vara sin berömde man behjälplig också engagerad i kvinnosaksfrågor. Ett stipendium har instiftats och utdelas årligen till någon som arbetar i hennes anda.

Den 5 februari firas Runebergsdagen till minne av Johan Ludvig, då med en Runebergstårta, ett bakverk som han tydligen tyckte om och åt varje dag! Vad vi förstår är det en rulltårtelik kaka med mandelmjöl som toppas med glasyr och hallonsylt!

Som lite kuriosakunskap fick vi veta att man här firar Lusse på svenskt vis. Traditionen kom hit från Värmland.

Staden växer, den omgivande landsbygden införlivades med Borgå 1997 och på den västra sidan av Borgå å sker nybyggnation. Största arbetsgivaren i staden är Oljeraffinaderiet Neste.

Vi fortsatte vår resa på Kustvägen och passerade Lovisa, tidigare en rysk badort. Nu finns här ett av Finlands två kärnkraftverk. Det andra finns i Åbo. Bygget av Finlands tredje planerades med rysk hjälp, men är inställt. Via hamnstaden Kotka fortsatte vi österut och vek av norrut på vår väg mot vår nästa övernattnings Villmansstrand. Staden kallas också lindarnas stad på grund av alla de vackra lindarna som växer överallt.

Efter att ha passerat Kymmene älv har vi kommit in i den finsktalande delen av Finland. Lagen Lex Åbo ger dock garantier att om mer än 5% eller minst 5000 är svensktalande skall skyltar och officiella skrivelser vara på båda språken.

Det sägs att hösten kommer hit den första veckan i september med kyla, regn och blåst. Vi kan med vår erfarenhet intyga att detta nog stämmer. Blåst, regn och 8 grader kl. 10.20! Vi trotsade dock hösten och gav oss ut på upptäcktsfärd. Nere vid sjön Saimen finns ruinerna av en fästning från 1700-talet. Där har en lokal grupp sedan 2004 startat en årlig tradition med ett enormt bygge av ett sandslott, varje år med olika teman. Vi var där i slutet av säsongen, i ruskväder. Tidens tand hade gnagt på verket, men det var oerhört imponerande. 28 ton sand hade gått åt!

Nere vid hamnen låg turistbåtarna som trafikerar Saima kanal. Kanalen förenar sjön Saimen med Finska viken och har sitt slutmål i Viborg. För att komma dit måste man passera tre slussar. I dessa dagar med sanktioner gentemot Ryssland gör man vad man kan för att upprätthålla verksamheten, men turen går endast fram till den första slussen och får vända där. I Saimen finns saimensälen, en underart av vikarsälen. Den finns bara här, instängd i sjön sen landhöjningen efter senaste istiden. Den ville vi gärna se, men så blev inte fallet.

Närheten till Ryssland började märkas mer och mer. Tsaren hade sin fiskestuga i Langinkoski inte långt härifrån. Angående sanktionerna mot Ryssland fick vi veta att från och med 1 september godkänns endast 500 visa per dag för inresa från Ryssland till Finland.

1 sept Villmansstrand - Imatra – Punkaharju – Kerimäki – Nyslott/Savonlinna

Bara 7 km från ryska gränsen ligger Imatra, en liten ort med ett litet centrum. Här finns i Finlands vattenrikaste älv, Vuoksen, en mäktig fors. Sedan 1920-talet har Imatra vattenkraftverk byggts ut här. Älvfåran i berget är torrlagd, men varje dag sommartid öppnas dammluckorna kl 18, en stor turistattraktion, som vi missade. Istället för skummande vatten fick vi beskåda statyn av den olyckliga flicka eller de olyckliga flickor som av kärlekssorg kastat sej i forsen.

Området är en kronopark och djurlivet är skyddat. Otillåten dykning i älven förekommer. Det sägs att man försökt rädda en lax som till synes höll till vid kraftverket. Men laxen ville inte räddas, den sam tillbaka, men sades uppskatta att bli smekt!

I området runt staden finns mycket tallskog och här finns flera pappersindustrier.

Från Imatra gick vår färd väldigt nära ryska gränsen, som allra närmast bara 100 m. Vi såg inget av gränsen, där var bara skog. Men kanske kände vi av närheten?

*Långt borta hördes Mårrans tjut på
nattens mörka väg och dörrar stängdes.
Överallt och alla lampor brann hos*

*alla stackars skrämda kryp som
tröstade varann. Därute gick
Hemulen med stora tunga steg.*
Tove Jansson

Turen gick västerut och vi kom fram till de vackraste vägarna i Finland. Uppe på åsarna på Punkaharju, den näst största rullstensåsen efter Salpausälkä, såg vi de glittrande sjöarna. På de smala partierna var vi nästan uppe i kronorna på de vackra, raka furorna. De väldigt vita björkstammarna speglade sej i det blåa vattnet. Det var ett mycket vackert landskap!

Stoppet vid Kerimäki kyrka blev en upplevelse, inte minst på grund av den entusiastiske och kunnige lokalguiden Matti, som livfullt och detaljrikt berättade om kyrkans tillkomst och skepnad.

Det är den största träkyrkan i Finland, kanske också i världen. Det är kyrka nummer fem i församlingen, men den första på denna plats. Kyrkoherden ville ha en stor kyrka, som rymde minst hälften av församlingens medlemmar.

Alla gårdar skulle hjälpa till. Antingen en man 15-60 år, eller 2 kvinnor alternativt en kvinna och en häst skulle delta i byggandet av kyrkan. Gick inte något av detta så fick 4 barn mellan 7-15 år delta. Man måste leverera virket och tillhandahålla smeder. 300 000 spik, lås och gångjärn tillverkades. Totalt arbetade samtidigt 150 män, 20-30 kvinnor och 10 smeder. Alla arbetsdagar började med en gudstjänst. Kyrkan stod klar 1847 och hade tagit 2 år, 11 månader och 18 dagar att bygga.

Kyrkan var och är svår att värma upp. I början fanns flera kaminer och man hade många ljuskronor för levande ljus. Nu är två kaminer kvar som museiföremål. I början kunde man tända 1900 ljus vid jul. Nu får man bara tända 450-470. Och då är brandkåren på plats, en brandvakt vid varje in/utgång.

Den stora kyrkan får numera ta in maximalt 4800 personer och används endast vid speciella tillfällen. Bakom altaret byggde man 1955 församlingens vinterkyrka.

Altartavlan är målad av Alexandra Sältin. Hon använde sig av modeller från bygden, backstugusittare, prästens pigor och drängar och också prästens barn. Hon målade många altartavlor runt om i Finland, samma motiv men med olika modeller.

Detta och många, många fler detaljer fick vi under guidningen i denna stora träkyrka.

Dagens slutmål var Nyslott/Savonlinna, som ligger naturskönt på holmar och uddar i sjösystemet Saimen.

2 september Nyslott/Savonlinna – St Mikkel/Mikkeli – Lahtis/Lahti

Nyslott grundades på 1600-talet i skydd av borgen Olofsborg. Borgen byggdes redan på 1400-talet då den låg i ett geografiskt strategiskt område efter freden i Nöteborg 1323. Borgen ligger på en kobbe mitt i en stark ström mellan två vattenleder. Runt borgen finns inte plats för bebyggelse, men väl i området väster om sundet. Nyslott växte fram. Då staden låg i gränslinjen mot Ryssland låg den i farozonen för angrepp och var en period besatt av ryssarna. 1812 återförenades den med Finland.

Höjdpunkten på vårt besök i Nyslott var Olofsborg. Vi guidades runt i den mäktiga borgen med sina tre höga torn. Den som ville kunde "klättra" upp i kyrktornet. 80 st, smala, olika höga, vindlande trappsteg krävde sin man eller kvinna. Väl däruppe fick man en fin utsikt över staden och sjöarna. Och nedstigningen var inte heller helt enkel.

På en kobbe utanför borgen finns statyn av en gumse. Denne hade en gång räddat borgen från ett ryskt angrepp. När ryssarna skulle anfalla rådde åskväder. Gumsen hade kommit upp på muren. När blixten lyste upp himlen reste gumsen sej på bakbenen. I ryssarnas ögon såg den ut som djävulen själv och de tog till flykten. Som tack fick gumsen leva ett gott liv framöver.

Sommar- och turiststaden Nyslott har mycket att erbjuda. Vid hamnen ligger båtar som trafikerar sjösystemet. Här finns också ett uppskattat salutorg. Redan 1912 anordnade operasångerskan Aino Ackté operaföreställningar i Olofsborg. Dessa blev föregångare till de årliga operafestivaler som sedan 1967 anordnas i Nyslott. Varje vår bygger man upp en scen på borggården och inreder med bänkrader. Det var en vacker dag vid vårt besök och flera av oss gick en promenad över vackra vita broar och runt en av de skogklädda öarna. Kanske kunde vi få se saimensälen? Men nej!

På väg mot dagsresans mål Lahti passerade vi den finskspråkiga staden Mikkeli. Gustav IIIs armé och Mannerheims vita armé har haft sina högkvarter här. Nere vid järnvägsstationen såg vi Mannerheims privata tågagn, där han och Hitler hade ett möte 1942 i samband med Mannerheims födelsedag. Allmänheten kan titta in genom fönstren, men har tillträde till vagnen en gång om året på Mannerheims födelsedag den 4 juni. En staty av honom står på det stora torget mitt i stan.

Vi passerade Mäntsälä där den högerextrema Lapporörelsen hade sitt säte. De ville ta över makten under tidigt 1930-tal och gjorde många av de s.k. skjutsningarna. Man forslade helt enkelt för dem misshagliga personer ut i skogarna och misshandlade dem. De skickade också olikstänkande över gränsen till Sovjet, ”där de hörde hemma”. Mord förekom också.

Lahtis ligger vid Salpausselkäåsen. Den har varit bebodd i ca 9000 år och är en av de äldsta boplatserna i Finland. Under inbördeskriget samlades röda fångar på en åker vid Lahti. Många av dem avrättades. Idag är Lahti en viktig järnvägsknut och en betydande industristad. Lahtis är starkt förknippad med idrott och då främst skidåkning. Det klassiska årliga Finlandialoppet, 62 km på längdskidor, går här. Backhoppningsanläggningen Salpausselkä finns nära staden. Alla idrottsintresserade har nog sett den på TV. Vi förundrades över hur hopparna kan stanna på det korta avstånd som står till buds vid landning. Annat än backhoppning förekommer vid backarna, en tävling i att springa upp för den största backen och när vi var där förbereddes för en Gocart tävling.

3 sept Lahtis-Helsingfors

Så kom vi åter till Finlands huvudstad. Vi ägnade dagen åt att besöka biblioteket Ode samt Bergskyrkan.

Biblioteket, ritat av arkitekten Niklas Wahlberg, invigdes 2018 och är en fantastisk offentlig byggnad som innehåller många möjligheter. Man kan bl.a. låna symaskiner och till och med böcker, så någon på skämt. När vi var där förekom aktiviteter i barnavdelningen, ungdomar satt i trapporna och läste läxor, förmodade vi. Många bara strosade runt, som vi kanske. Ja, en fantastisk mötesplats för alla.

Bergskyrkan har ritats av bröderna Soumalainen och invigdes 1969. Den är insprängd i berget och är en av de populäraste sevärdheterna i Helsingfors. Mellan församlingens olika förrättningar tillåts allmänheten besöka kyrkan. Vi köade tillsammans med många andra intresserade. Kyrkan är verkligen annorlunda. Altartavlan utgörs av en spricka i berget. Ljuset kommer in genom ett takfönster. Den är mäktig och används ofta för konserter, då de skrovliga väggarna skapar en speciell akustik.

Vi såg väldigt många blågula flaggor, vart vi än gick. Den svenska flaggan var kanske inte så konstigt, Finnkampen pågick! Men vi såg också Ukrainas blågula flagga och undrade varför. Förklaringen fick vi på Senatstorget, där en mäktig demonstration för Ukraina anordnad av Mothers for Peace slöt upp.

Här var så rundresan i Finland till ända. Nu återstod färjan till Stockholm och buss mot Göteborg och Mölndal.

Under våra guidningar fick vi veta mycket om Finland, sådant som blev lite svårt att placera in i texten om sevärdheterna.

Bland mycket annat.....

Om mat och dryck

-Kalakukko (betyder fisktupp) är en traditionell rätt i Savolax. Det är en pirogdeg fylld med exempelvis siklöja, fläsk, abborre, kålrot.

-Vorhrsmach är köttbullar kryddade med anjovis, köps på burk.

-Marskin Rupu betyder marskens sup (dvs Mannerheims sup).

-Nattamaten Liakuppi består vanligen av kebabkött med pommes frites eller små makaroner i dillsås.

Om boende

-Typiska Karelska hus är långa, låga hus byggda för flera familjer.

-Man äger vanligen sin bostad som en aktielägenhet. Det är vanligt med lån på 15 år.

-Många har sommarstugor.

-De flesta lägenheter, sommarstugor och villor har bastu.

Om löner och pensioner

-Medellönen är 3000 Euro/mån. Män högre än kvinnor.

-Medelpension 1748 Euro/mån . Även här män högre än kvinnor.

Om social och hälsovård

-Man planerar genomföra en Social och hälsovårdsreform 2023.

-Social och hälsovård skall överföras till staten.

Om skog och allemansrätt

-Allemansrätt finns som i Sverige (Finns inte i Norge).

-I sydöstra Finland finns mycket tall och björkskog, ej så mycket granskog.

-Teriokipilen (finsk bollpil) är ett vanligt förekommande runt träd eller buske.

Om udda världsrekord

-Finland har världsrekord i kaffedrickning, antal privata båtar och bastur.

Om isbrytare

-Alla Finlands hamnar är infrusna vintertid.

-Finland har nio isbrytare som sommartid är stationerade i Helsingfors.

Om statyer

-Förutom de statyer som vi skrivit om i vår text, måste vi nämna att vi såg många, många fler både i Helsingfors och i andra städer och orter vi besökte.

Vi vill rikta ett stort tack till vår guide Barbro Nedermo, som under hela turen undervisat oss, tagit hand om oss och tolkat. Tack även till våra lokala guider Kasper Mårtensson i Helsingfors, Elisabeth Sundström i Borgå, Matti Lahesmaa i Kerimäki träkyrka, och guiden i Olofsborg där vi tyvärr tappat bort namnet. Sist men inte minst tack till vår chaufför Joakim Åström som lugnt och säkert kört oss.

Tack också till Föreningen Norden Mölndal/Härryda som stått för arrangemangen både gällande studiecirkelarna och vår Finlandsresa.

Allra sist en tanke från vår guide Barbro som vi tog till oss;
Man kan resa även om man har svårt att förflytta sig.

Vår reflexion är att ändå undvika vindlande mörka och svårforcerade trappor i borgar från 1400-talet.

Ingegerd Bolin
Ingegerd Foss